

ben van ennek a — ha az érdeklődésből szabad erre következtetni — sok erdélyi magyarnak annyira drága gyűjtemény jövendője. A mi feladatunk nem lehet más, mint minden körülmények között szerény erőink legnagyobb megfeszítésével híven sáfárkodni.

Kolozsvár, 1944. január 15-én.

DR. JAKÓ ZSIMOND
levéltári segédőr

Jelentés

a Történeti, Művészeti és Néprajzi Tár 1943. évi működéséről

Ezt a működést két tényező határozta meg: a múlt és a jövő feladatainak előkészítése.

A múlt első szakasza kereken negyven évig tartott, mégpedig 1859-től 1899-ig, tehát a Múzeum-Egyesület életrekeltésétől DR. PÓSTA BÉLA kinevezéséig. Az első fellelkesülés korszaka ez, amikor mindenki siet az oltárra rakni emlékül féltve őrzött régészeti, iparművészeti, művészeti és más vonatkozású dolgait. Ennek rendjén sok igazgyöngy jutott a múzeumba, de igen sok olyan holmit is ajándékoztak be, amely ma csak a raktárban nyerhet elhelyezést. A tárgyak keresztvele körül sok baj van, de akkor is akadtak olyan gyűjtők, ajándékozók, akik szót tudtak adni arról, hogy melyik tárgyat hol és milyen körülmények között lelték vagy került birtokukba.

A múzeum e részének hitelesítése folyamatban van a Pósta-korszak óta, s lesz időtlen időközön keresztül. Ennek rendjén lesz ez a része a múzeumnak tudományos anyag, amelyből helytálló törvényeket lehet levezetni.

Az a 10194 tételszám, amelyet a vezetésem alatt álló tárák régi leltára felőlel, a közért való áldozatkészségnek példát mutató történetét tárja elénk.

PÓSTA BÉLA kinevezésével veszi kezdetét a második korszak, amely három fronton vívott súlyos harc jegyében telt el. Ezek: a megfelelő helyiség kérdésének megoldása, tudományos segédszemélyzet kiképzése, ezzel kapcsolatosan megfelelő altiszti erők beállítása, végül, de nem utolsó sorban, a rendszeres, szakszerű kutatások megindítása, minél szélesebb körben való kiterjesztése. És amikor Pósta tízévi áldozatos, kemény munka után, bár csak ideiglenes fedél alatt látta az alatta hatalmasan megnövekedett gyűjteményeket, mellette egy egész gárda növekedett fel, s a hazai és külföldi szakemberek nagy számban keresték fel a múzeumot, elérkezettnek látta az időt, hogy a benne felgyülemlett gazdag tudományos anyagot meg is szólaltassa. **D O L G O Z A T O K** címen folyóiratot alapított, mely magyarul és franciául jelent meg; 1919 tavaszán bekövetkezett haláláig tíz kötett látott belőle napvilágot.

A Pósta-korszak húsz évig tartott; ennek utolsó öt esztendejét az első világháború s a rákövetkező megszállás első hónapjai töltötték ki. Megérte ezt is, miután már ennek a háborúnak elején elvesztette a keleti kutatások legszebb magyar ígéretét, leendő legkiválóbb tudósát, LÉTAY BALÁZST s a néprajzi tudomány művelésére hivatott GULYÁS JÁNOST.

Volt alkalmam már rámutatni arra, hogy a megszállás huszonnégy esztendeje mit eredményezett. Tudományos és nemzeti feladataink megoldásának felfüggesztését, a gyűjtemények gondozása körül a hozzá nem értést, a hanyagságot, stb., aminek rendjén főképpen az 1929 óta előállott károk súlyosan éreztetik hatásukat ma is, s fogják éreztetni még sokáig.

Csak az tudja, aki ezt a kálváriát járja, hogy mit jelent már nyedek éve e romoknak eltakarítása, mi munkával jár az ide-odaköltöztetett s leltári számuktól megfosztott tárgyak azonosítása, az annak idején ismételten elhangzott tiltakozásom ellenére a nyáron áttüzesedő lemezfedelű padláson vagy a pincében elraktározott s ennek révén erősen megrongálódott iparművészeti és néprajzi gyűjtemény rendbetétele, hogy ne beszéljek a klasszikus gipszmásolatoknak 90%-ig való tönkretételéről és még sok-sok egyébéről.

Ez a harmadik korszak, különösen annak utolsó 12 éve, siralmasan szomorú a vezetésem alatt álló gyűjtemények történetében.

A röviden előadottakból nyilvánvaló, hogy ez a három-korszakos múlt mit ír elő a számomra és munkatársaim részére: megfeszített erővel folytatnunk kell azt az építő munkát, amelynek körvonalai a Pósta-korszakban bontakoznak ki, és ezt annak a lelkesedésnek és áldozatos munkavállalásnak kell jellemeznie, amely az első korszak jótételleit hatotta át; rendbetenni a gyűjteményeket és megszólaltatnunk őket anyanyelvünkön kívül valamelyik világnyelven is; be kell őket állítanunk az őket megillető hazai és egyetemesebb keretek közé; hozzáférhetővé kell tennünk a nagyközönség részére is, hogy minél erősebb szálakkal kapcsolódjék múzeumunkhoz, s szívja magába azokat a nemzeti és egyetemesebb művelődési eszméket, gondolatokat, amelyek hozzájuk fűződnek, és ennek hatása alatt legyen annak megértő barátja, támogatója, törekvéseinek propagálója.

Ez a múlt súlyos örökség számomra, de részese lévén két utolsó korszakának, megerősödtem a vele járó feladatoknak megoldására, és megtanultam a megoldás módját is.

Bizonyság melletttem pénztári naplónon kívül az a két kimutatás, amelyet jelentésemhez csatolok. Ezek számai azonban némák. Hogy megérthessük mindazt, amit jelentenek, meg kell őket szólaltatnom. Ime:

Éremtárunk 417 darabbal szaporodott. Ebből az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára az egykori Sion-féle hagyatékból 63 darabot helyezett letétbe s jórészüket moldvai anyagot képvisel, amiben meglehetősen szegények vagyunk. Isacu A. Győröcy jogszigorló úr 133 darab újkori éremmel gyarapította gyűjteményünket. Dr. Kovács István vezetésével tovább folyt ennek a gyűjteménynek rendezése és, ami ropant nagy horderejű és értékű, az éremtárról állandóan nélkülözött átnézeti leltárak készítése. Saját tapasztalatomból tudom, hogy az éremészettel való foglalkozás kitűnő eszköz arra, hogy az ember megtanuljon jól látni. Ezért fiatal munkatársaimat felváltva az éremtárban is foglalkoztatom, Kovács István pedig a tőle megszokott szeretettel osztja meg az ő gazdag szellemi kincseit a fiatalokkal. Kedves kötelességet teljesíték, amikor neki e helyütt is hálás köszönetet mondok

ezért a nevelő munkáért is, s hogy sok felelősséggel járó helyzetemben mellettem kitart.

Éremtárunkat adományaikkal voltak szívesek gyarapítani: Bodor László, Csíkmadéfalvi Zöld János, v. dr. Csutak Mihályné, Fehér Árpád, Isacu György, br. Jósika Samuné, Kamla Vilmos József, Kelemen Lajos, dr. Kovács László, dr. Mozsolics Amália, Muresán Gábor, N. N., Penkert Sándor, Perczely Nándor, Roska Márton, Sipos Lajos, D. dr. Soltész Elemér, dr. Tulogdy János, Zayzon János.

Az őskori csoport gazdagodását részben az 1941. évi körösbarlangi (Bihar m.) és csépai (Beszterce-Naszód m.) ásatások rendjén kikerült, de a kényesebb természetű preparálási munkálatok miatt csak 1943-ban beletárolzott anyagnak, részben pedig különböző vételeknek és ajándékoknak köszönhetjük. Különösen fontosak a körösbarlangi Igric-barlang egyik sziklaernyője széléről kikerült emlékek, amelyek a felső diluvium alsó emeletéből származnak, mert újabb nyomokat kaptunk arra nézve, hogy az aurignacinak nevezett kultúrfacies vadászai az anyaországon át a Sebes-Körös völgyén is bejöttek Erdélybe, sőt egy saját gyűjtéséből Magyarsádról származó vakaró azt bizonyítja, hogy ezek a Nádas völgyében és mellékvízei mellett is megfordultak. E korszakból származik a moldvai Ripiceni-ből szerzett pár kovaholmi, ahova az ezt a kultúrát képviselő diluviális vadászok Erdély keleti szorosain jutottak ki. A hunyadmegeyi Galac és Rusor közt évekkel ezelőtt gyűjtött kalcedon eszközök hovatarozásának kérdését csak a jövőben eszközlendő rendszeres ásatások oldják meg. Valószínűleg középső kőkoriak lesznek. Újabb kőkori leleteket kaptunk a biharmegyei Zsákáról, ahonnét erdélyi testvérünk, DR. DERZSI DOMOKOS, régebben is értékes ajándékokkal gazdagította múzeumunkat. — Az a leletsorozat, amely a Nemzeti Színház mögötti kútásáskor került felszínre, Kolozsvár neolithikus települési viszonyaival függ össze. Egykorú a ref. leánygimnázium alapozási munkálatainak rendjén felfedezett teleppel s mint ez, az is eliszapolódott, akárcsak a vele egyidőben Szamosújvár főterén létezett telep. — Kolozsvár környékéről és Mezőbándról (Maros-Torda m.) azzal az északi, részben finnugor ethnikus áramlattal összefüggő agyagipari maradványokat szereztünk, amely a Kr. e. III. évezred derekán kezdi előzönlenni Erdélyt. — A sepsibük-szádi (Háromszék m.) Vápvárból festett edénytöredékek s bronzkori edény maradványai jutottak múzeumunkba. — Északi eredetű egy Nagybányáról származó kőbalta, amely hozzánk már a rézkorban jut, amikor kulturális összeköttetéseink a szélrózsa minden irányában ropantul megszorodnak s megerősödnek. — Fejérről való az az anyaországi bodrogkeresztúri kultúra körébe vágó agyagesupor, amelynek nyomán alkalmilag ásatni fogunk. Hálával tartozunk SZOPOS SÁNDOR festőművész úrnak, hogy diákját, SZABÓ GYÖRGYÖT, a nyíregyházi múzeum megalapítójának, dr. Jósa Andrásnak dedunokáját, vele múzeumunkba irányította. — Értékes bronz gyűjtékes leletnek vagyunk nyomában, amelyet a szilágymegyei Márkaszéken leltek, s amelyből három darab múzeumunk tulajdona. — Egyetemünk Barlangkutató Intézete a biharmegyei Bánlaka Kismagyar barlangjából kora- és késő-

vaskori bronz-, üveg- és kagylóholmikat mentett meg, s ajándékozott múzeumunknak. — Vegyes: kora- és késővaskori sírokat takart a cséáni temető is, amelynek egyik legnagyobb tanulságaképpen azt könyvelhetjük el, hogy a koravaskori Villanova-kultúra képviselői, az eddigi adatok szerint, legalább a Kr. e. IV. sz.-ig az addig megszállt pontokon tanyáztak, s a nyugat felől beözönlő és szkítákat kiűző keltáknak behódoltak. Ezt bizonyítják többek között a dezmeri (Kolozs m.) leletek is. Konstatálták ezt az abaújtornamegyei Rozvágyon is. A kérdés tehát nagy horderejű, s nekünk annál inkább felszínen kell tartanunk, s éberem kell figyelniünk minden vele kapcsolatos leletre, mert ki vagyunk téve annak, hogy bizonyos oldalról politikumot csinálnak belőle. Ettől nekünk nincs mit tartanunk, mert minden politikai agitációval eredményesen tudjuk szembehelyezni a megbízható kutatások eredményeit.

A szilágymegyei Magurán feltárt őskori és dák emlékek, valamint az alatta elterülő Pometen épült római Porolissumban végzett szakyszerű ásatások gazdag emlékei még leltározatlanok, preparálásuk folyamatban van, róluk a jövő évi jelentésben fogok megemlékezni. Azt azonban már most kell jelezni, hogy az emlékek egy része a Zilahon létesítendő múzeumba fog kerülni. Nem hallgathatom el azonban azt sem, hogy a Meszesi kapuban létezett dák vár élete megszűnt a római hódítással, s a rómaiak Porolissumának Kr. u. 258 táján való feladását romok, lerombolt tornyok, bedöntött s elégett kapuk s ezek szintjében hatalmas tűz nyomán támadt égési fekvetek jelzik a római tábornak kiásott s kutató árkokkal kitapogatott egész felületén. Az égési fekvetek felett semmi nyoma a római életnek és munkának. Ezzel a római Dáciának e roppant fontos hídfőjén kidőlt a dákoromán kérdés két leghatalmasabb pillére. Az ásatások vezetésére a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójának, GR. ZICHY ISTVÁNNAK megértő figyelme folytán sikerült megnyernünk a fiatal régész-gárdának legtehetségesebb tagját, DR. RADNÓTI ALADÁR múzeumi segédőrt, aki mellett nemcsak a vezetésem alatt álló múzeum tisztviselői vesznek részt a munkálatokban, hanem a zilahi Wesselényi-kollégium egyik tanára, SZÉKELY BÉLA is, de az ország bármely múzeuma kiküldheti oda a maga emberét, természetesen a saját költségén, hogy Radnóti mellett tanuljon. Ilyenformán egész iskola fog kialakulni Porolissumban és környékén, mert Porolissum csak a hídfő, mögötte hatalmas védelmi rendszert építettek ki a rómaiak, amely szintén feltáráásra vár. Erre vonatkozó tervünk már készen van: bele fogunk feködni mind a dák, mind a római várak, telepek felásatásába, mert csak így tudjuk elősegíteni a dákoromán kérdés felszámolását. — Kedves kötelességem, hogy a porolissumi ásatásokkal kapcsolatosan hálás köszönetet mondjak Szilágymegyeinek, Zilah városának, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak, valamint az Idegenforgalmi Propaganda Munkaközösségének a tőlük kapott anyagi támogatásért; DR. GAZDA ENDRE Szilágymegyei alispánjának, DR. SRÉTER JÁNOS Zilah város polgármesterének, SERES MIKLÓS főerdőmérnöknek, DR. LÁSZLÓ GÉZA miniszteri osztályfőnöknek, HORVÁTH ELEKNEK, a kolozsvári Idegenforgalmi Hivatal főnökének, külön is meleg

köszönetet kell mondanom azért a megértő támogatásért, amellyel, átértve az ásatásoknak az idegenforgalom szempontjából való nagy fontosságát, porolissumi munkánkban segítségünkre siettek. De nem kisebb a hálánk DR. SCHNELLER VILMOS miniszteri tanácsos úr iránt sem, aki mint múzeumunk régi munkása, Kolozsvár hú fia s tudományos kérdéseinek megértője, a miniszteri segélyt számunkra kieszközölte.

Máramaros vármegyétől 250 pengőt kaptunk ottani kutatásokra. 1944 folyamán oda is eljutunk.

Az Erdélyi Tudományos Intézet egy római kőoszlopot ajándékozott be, amely a Mátyás király-térről került ki s amelynek talapzata évekkel ezelőtt jutott múzeumunkba. — Ugyanez az intézet gyarapította római kőtárunkat egy csomafáji (Kolozs m.) Silvanus-oltárkövel, ami kiegészíti az első világháború előtt innen szerzett sorozatot. — A Karolina-tér 3. sz. alatti ház pincéjéből egy Marcia Otacilia-féle feliratot szállítottunk be.

Az idén nem tudtuk megvalósítani régi tervünket, hogy azt a most már teljesen szabad területet, mely a főposta háta mögött s a Báthori-utca mentén elterül, feltárjuk. Ez az ásatás főképpen Napoca helyrajza szempontjából fontos, de nincs kizárva, hogy a római rétegek fölött értékes középkori emlékek is rejtőznek. Kolozsvár polgármestere megértő módon engedte át a város tulajdonát képező területet, a főposta megettí részen az ásatást épp a napokban engedélyezte a Postaigazgatóság. — Ennek ellenére szépen szaporodtak a Napoca helyszínrajzát tisztázó adatok a városháza udvarán és a Nemzeti Színház mögötti szükségkutatás ásása alkalmával felszínre került, jórészt kerámiakai maradványokkal.

A porolissumi ásatásokkal kapcsolatosan fontos szemrevételezések is történtek a Porolissumhoz tartozó védelmi rendszer területén, aztán Sebesváron, ahol a megszállás alatt rosszul kiásott római tábor hitelesítésére ma-holnap sor kerül, továbbá Gyaluban, ahol sikerült megtalálni az ottan létezett római tábor helyét.

Értékes gyarapodást jelent római csoportunkban az a 142 daraból álló gyűjtemény, amelyet Gyulafehérvárról sikerült megszerezniünk. Az a 92 üveg- és pásztagyöngy, amely ezzel a gyűjteménnyel került múzeumunk birtokába, római közvetítéssel a népvándorlások korának elején is divatban volt.

Ezzel a gyűjteménnyel szereztünk egy X. századbéli viking kardtokvéget. Anyaga bronz. Édestestvére a szabolcsmegyei Beszterecen, honfoglaláskori sírban lelt példánynak, és rokona egész sor lengyelországi, bulgáriai és oroszországi, szórványosan lelt hüvelyvégnak. Palmattás díszítése keleti eredetre vall.

Gyulafehérvárról származik középkori csoportunknak 7 ezüst-, 1 bronz hajkarikája s 1 ezüstgyűrűje. Valamennyi koraárpadkori, s minden valószínűség szerint annak a két temetőnek egyikéből jutott az eladó birtokába, amelyeket a megboldogult DR. CSERNI BÉLA tárt fel, mégpedig az egyiket Apulum romjai felett, a másikat pedig a vártól északra, a hidászok gyakorlóterén, ahol hét, részben bolygatott sír tartalmát mentette meg.

E helyütt kell megemlékezni arról a nagyhorderejű ásatásról, amelyet IFJ. KÓS KÁROLY jutalomdíjas gyakornokom társaságában végeztem a kolozs megyei Nagyesküllőn, s amelynek rendjén sikerült megállapítanunk, hogy az ú. n. Eskühalom vagy Töhötöm halma tényleg létezik, felső köpenyege, mely bolygatatlan, természetes, sárga agyagból leülepedett magvára borul, odahordott földből áll. További megvaltatását újabb kutatóárkokkal az is indokolja, hogy az odahordott földtakaró alján egy helyütt szén és hamut leltünk. — Ez alkalommal sikerült megállapítanunk a község régi templomának s temetőjének helyét, amelyet egy néhány kutatóárral tapogattunk ki, mert a telek takarmánnyal volt telehordva, a tavasszal azonban rendszeres feltárásba fogunk. Egy Zsigmond-féle érem, amelyet a megbolygatott sírok földjében leltünk, a XIV. század végére utalja a temetőnek valószínűleg csak egy részét, mert ez a terület az első foglalásba esik, s így régebbi emlékekre is lehet kilátásunk. Volt iskolatársam, KUPSA JÁNOS, a község nyugalmazott jegyzője és SZILÁGYI JÁNOS jelenlegi jegyző egy mással vetekedve voltak segítségünkre, hogy munkánk minél zavartalanabb legyen. Köszönetünk illesse őket. Kolozs megye 200 pengővel támogatta itteni ásatásainkat. DR. INCZÉDY-JOKSMAN ÖDÖN főispán úrnak és VITÉZ DR. SZÁSZ FERENC alispán úrnak tartozunk ezért őszinte köszönettel.

A dobokai (most Kolozs m., 1919 előtt Szolnok-Doboka m.) vár feltárása is sürgősebb teendőink közé tartozott. Szemrevételezése után, kérésre CRETIER KÁROLY ny. á. főhadnagy volt szíves felmérni, s mai állapotát térképeken rögzíteni. Rövidlélegzetű próbaásatás rendjén sikerült a középkori vár falának egy részletét megtalálni. További feltárását közösen fogjuk végezni. Eredete valószínűleg az őskorba nyúlik. Azok a kolozskorpádi I. jellegű kerámiái emlékek, valamint a bronzkorunk III. fejlődési szakaszából származó edénytöredékek, amiket a felszínen gyűjtöttünk, sejtetik velünk, hogy jó nyomon járunk. A legnagyobb nyereség azonban az lesz, ha a középkori vár alakját annak ellenére is sikerül megállapítani, hogy köveit elhordták az egykor létezett helybeli és a bonchidai Bánffy-kastély építéséhez. Szolnok-Doboka vármegye 500 pengőt adott e vár s a kozárvári koraárpadkori temető tervezet feltárására. DR. GR. BETHLEN BÉLA főispán s DR. SCHILLING JÁNOS alispán urat illesse hálás köszönetünk megértő támogatásukért. Munkánk sikerét elősegítette DR. GIDÓFALVY ISTVÁN földbirtokos-felsőházi tag úr; ezért neki e helyütt is hálás köszönetet mondunk.

Középkori, jórészt agyagipari maradványokat kaptunk a kolozsvári városháza udvarán és a Nemzeti Színház mögötti szükségutak kiásása rendjén felszínre került holmikkal.

Fegyvertárunk csak 11 darabbal gyarapodott.

Annál gazdagabb növekedést mutat kegyeleti csoportunk, amelybe az özv. ANDRÁSOF SZKY SAMUNÉ SZ. DEBRECZENI MÁRIA által beajándékozott 1848-as zászlón és a megboldogult SÁNDOR IMRE hagyatékán kívül besoroztuk GR. WASS OTILIA ruházati darabjait is, amelyek a múlt év folyamán kerültek múzeumunkba, de csak az idén lel-

tározattak be egyéb, az unitárius kollégiumban elraktározott hagyaték-tárgyakkal együtt.

Ezek között 49 darab iparművészeti vonatkozású tárgy van. I p a r m ű v é s z e t i csoportunk ezen felül is jelentékeny gazdagodást mutat. Ezt a szép szaporulatot első sorban annak köszönhetjük, hogy a m. kir. Iparügyi Minisztérium rendelete folytán megkaptuk a marosvásárhelyi Iparmúzeum minket érdeklő gyűjteményének 106 darabját s az Erdélyi Kárpát-Egyesület letétképpen helyezte el nálunk az egykori múzeumának ott is ajándék- és letétképpen szereplő 243 darab úri hímzését. Vétel útján szereztünk a Kárpát Egyesülettől 83 darabot, köztük több cintálat s kancsót. Külön is meg kell emlékeznem KELEMEN LAJOS főigazgató úr ajándékáról; több olyan pecsétnyomóról, amely csak most került leltárba, a kolozsi sötisztekn megbolygatott sírjaiból felszínre került XVII. századbeli ezüstözött rézgombokról, amelyeket PETRES GYULA igazgató-tanító úr mentett meg s ajándékozott be múzeumunknak. Egyik legértékesebb szerzeményünk a vasasszentgyedi református templom egyik ajtaja, amelynek vasalása XV. századbeli.

Még mindig nem tudtuk megvalósítani azt a tervünket, hogy feltárjuk az óradnai XII. századbeli templom alapjait s a hozzátartozó temetőt, mert az ottani görög katolikus egyház ezirányú kérésünkre 1941 óta néma hallgatással válaszolt. Az ügy a minisztériumban fekszik. Pedig a templom alakja s a régi sírok tartalma alapján megállapíthattuk volna, hogy ezen a fontos ponton kiket illet meg a település prioritása.

Várostörténeti szempontból is fontos, hogy Szamosújvárt DR. NOVÁK JÓZSEF adjunktussal 15, a XVII. század végéről való sírt tártunk fel. Annak a temetőnek sírjai ezek, amelyet az 1672-ben beköltözött örménység első fából épült temploma mellett nyitottak, s amely bele nyúlik a nagytemplom cintermébe és a piactér északi folytatásába.

Nem kell különösképpen hangsúlyoznom, hogy ilyen irányú kutatásaink igen előkelő helyet foglalnak el jövőbeli munkatervünkben.

Művészeti csoportunk gyarapításában elsősorban arra törekedtünk, hogy elhalt mestereink alkotásait gyűjtsük össze, e mellett azonban okkal-móddal, amennyire szegénységünk engedte, élő erdélyi mesterektől is vásároltunk. A megboldogult Szeszák Ferenc alkotásainak 6 gipszmásolatát szereztük meg; Dóczyné Berde Amál 2 képpel, Gyárfás Endre 10 ceruzarajzzal s 1 miniatürrel, Kacsó Béla 1, Kolozsvári Moldován István 1, Kovács Zoltán 2, Kőváry László 2, Kribli 2, Latinka 1, Markó 4, Marselek 18, Mednyánszky 1, Nagy István 1, Papp Domokos 1, Papp Gábor 5, Pataky Zoltán 1, Pákozdy B. 1, Spányi 1, Teleki Ralf 1, Vastagh Gy. 2 képpel szerepel az új szerzemények között. Ismeretlen mestertől származik 5 darab, köztük csehétfalvi Ambrus Géza és neje diosádi Deák Gizella 3 darabból álló ajándéka.

Vasasszentgyedről (Szolnok-Doboka) 2 darab XVI. századbeli mennyezetdeszkát szereztünk; ezeket az ottani ref. templomban már kórusdeszkának szegezték volt fel. A homoródszentpéteri (Udvarhely m.) unitárius egyháztól 9 darab, ugyancsak XVI. századbeli mennyezetdeszkát vásároltunk.

Kötárunk 2 darabbal gyarapodott: DR. DEÁK ZOLTÁN még a megszállás alatt ajándékozott volt be egy renaissance ajtószemöldököt, amely a Deák Ferenc-utca 13. sz. házhoz tartozott, de csak most került leltárba; ISACU A. GYÖRGY úr egy a Deák Ferenc-utca 31. sz. házának padlásán válaszfalba berakott XVI. századbeli ablakkal gazdagította gyűjteményünket; ez utóbbiban az *A 1701 / L M / B SZ /* évszám és névrajzó betűk későbbi keletűek.

Néprajzi tárunk most is a legnagyobb szaporulatot mutatja. Az idén szereztük meg az Erdélyi Kárpát Egyesület Néprajzi Múzeumának még meg nem vásárolt részét, a marosvásárhelyi Iparmúzeumtól pedig 65 darabot kaptunk.

A már említetteken kívül, különös hálám kifejezése mellett, még a következő jótételek támogatták múzeumunkat adományaikkal: br. Bánffy Ferencné, Beke Lajos, Bíró Jenő, Csiszér Árpád, dr. Derzsi Domokos, özv. Fehér Gergelyné, dr. Fugulyán Katalin, Hendea György, Héjja Béláné, Imreh Barna, Knabel Gyula, dr. Mottl Mária, Pakó István, Pálffy Antal, Rohonczy Lajos, Roska Márton, Sándor Gábor, Sebess Emilné sz. Borbély Mária, dr. Tulogy János.

Folyóiratunk az eddigi alakban jelent meg, de megnagyobbitottuk a tükrét, hogy azt jobban kihasználhassuk. A mai világégés közepette is 9 magyar, 1 belga, 2 bolgár, 1 dán, 2 finn, 21 német, 3 olasz, 1 román, 3 svájci és 2 svéd folyóirattal vagyunk csereviszonyban. Előfizetőink száma 33-ra emelkedett. Biztosra veszem, hogy a háború után alaposan megnő a velünk csereviszonyba lépő intézetek, folyóiratok száma, mert azt az erdélyi régészeti, néprajzi, stb. anyagot, amelyet mi nyújthatunk szaktársainknak, mástól, mint tőlünk, nem igen kaphatják meg. Ez is egyik magyarázata, hogy újabb folyóiratok kérték a velünk való csereviszony feltételét. A szerkesztés nehéz munkájában PÁLFY ANTAL gyakornokom volt a jobbkezem. Megbízható, pontos és lelkiismeretes munkatársam Porolissumban is megállta a helyét. Az egyes cikkek német kivonatát DR. MOZSOLICS AMÁLIA múzeumőr készítette el.

A nyomdaköltségek emelkedése súlyos terhet jelent számunkra, de ez nem akadályozhat meg abban, hogy életünkről a nagy nyilvánosság előtt is kifejezést ne adjunk.

Már majdnem készen voltunk a gyűjtemények rendezésével, a község sűrűn kezdte látogatni őket, amikor felelősségem tudatában jó részüket le kellett szerelnem, s biztonságba helyeznem. Egy idő óta csak a római és középkori, illetőleg újkori kőtár tekinthető meg.

Annál nagyobb erővel folyik a belső munka, ami szintén sok nehézséggel jár. A kb. 6000 darabot kitevő fényképlemezeink leltára még mindig nem került elő, tehát újat kell készítenünk; a klisék leltárát is újból össze kell állítanunk. A gyűjtemények leltára már rendben van, most készül a másodpéldány, amelyet az Egyesület fog őrizni, s amelyet aztán bizonyos időszakokban állandóan ki fogunk egészíteni. Ezzel párhuzamosan történik a múzeumi és intézeti anyag és felszerelés szétválasztása.

Erdély régészeti kataszterének gondolatát még mesterem, PÓSTA

BÉLA vetette fel. Az a temérdek más munka, amely az Ő igazgatásához fűződik, elodázta a megvalósítását. A megszállás idején, 1929-től kezdve, megcsináltam az őskori részt. Adjunktusom, DR. NOVÁK JÓZSEF, már a második éve dolgozik szorgalmasan és kitaróan a római részen.

Sikerült az ENM. Könyvtárában felfedezni képtárunk alapanyagának jegyzékét; erre már csak egyedül én emlékeztem, s most, annyi év-tized után, pótlólag ez is leltárba kerül.

Ez az egy példa is mutatja, hogy mi munkával jár a gyűjtemény anyagának hitelesítése. Ezt, mint már hangoztattam, nekem kell elvégezni, mert utánam már megszakad a folytonosság a közel félszázados multtal.

Helyiségek tekintetében most még nyomorúságosabb helyzetben vagyunk, mert folytonosan gyarapodunk, viszont a Néprajzi Intézet, valamint a Classica-Philologiai és Ókori Történeti Intézet még mindig a Bástya-u. 2. sz. alatti épületben van.

Személyzeti tekintetben jelentem, hogy DR. FERENCZI SÁNDOR múzeumőr az ENM. Könyvtárához került, helyébe DR. ENTZ GÉZÁT kaptuk, aki a művészeti tárákat fogja vezetni, s így ez a kérdés is a lehető legjobban oldódott meg. SZABÓ GYÖRGY jutalomdíjas gyakornokom tb. tanársegéd lett az egyetemen; e kiváló munkatársam kinevezése érdekében megtettem a szükséges lépéseket. Sajnáltnám, ha elveszíteném, mert egy második Szabó Györgyöt nem igen fogok kapni. IFJ. KÓS KÁROLY szintén jutalomdíjas gyakornokom, aki a néprajzi osztály vezetésére hivatott, s ebben máris nem közönséges tehetséget árul el, díjtalan gyakornok lett az egyetemen, s így valamennyire hozzá tudtam kötni őt is a múzeumhoz. Hatvanegyedik életévemben mindent el kell követnem, hogy fiatal munkatársaim, akiknek megválasztásában olyan szerencsés voltam, kinevezést kapjanak, különben megbomlik az utánpótlás, s a múzeális gyűjtemények katasztrofális jövő elé néznek.

Említettem a zilahi múzeumot. Egyesületünk égisze alatt s állandó támogatásával fog életre kelni akárcsak a már meglevő s a mainál nagyobb arányúnak tervezett Kalotaszegi Múzeum. Ezekben egy egészséges decentralizáció jeleit látom, mégpedig egyesületünk irányítása, istápolása mellett. Végre meg kell érteniünk, hogy a központok nem halmozhatnak fel mindent.

*

A régészet most is, akárcsak a múltban nagy mértékben veszi ki részét a hungarológiából. Hungarológia az is, ha kimutatom, hogy az újabb kőkori bükki kultúra behatolt Erdélybe, s eljutott a Háromszéki medencéig; ha a bodrogkeresztúri rézkori kultúra nyomait felkutatom Erdélyszerte; ha bronzkorunk rendjén rámutatok az anyaország által teremtett eszközök, fegyverek, ékszerek erdélyi s Erdély közvetítésével a Kaukázusig való előfordulására; ha a dák kutatások rendjén megállapítom, hogy a szilágymegyei Magurán a római hódítás után megszűnik minden dák életmegnyilvánulás; ha megtámadhatatlan ásatások eredményeképpen kiviláglík, hogy Porolissumban a római élet és munka megszűnik a Kr. u. III. sz. második felében; ha megvallatom a dák és római telepeket, s kimutatom e tételek igazságát másutt is. Hungarológia

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Történeti, Művészeti és Néprajzi Tárának ásatás, gyűjtés, vétel, ajándék és letét útján történt gyarapodása az 1943. évben

	Fegyiptomi	Óskori	Római	Népvándorláskori	Honfoglaláskori	Árpádkori	Újkori	Művészeti	Ipartörténeti	Fegyvertári	Építészeti és szobrászati	Kegyeleti	Gyógyszertári	Rajztári	Néprajzi	Egyéb	Összesen
Ásatás-gyűjtés	—	142	62	—	—	7	22	—	4	—	—	—	—	—	5	—	242
Vétel	—	53	56	93	1	10	34	50	217	10	70	7	2	240	2834	—	3731
Ajándék	—	86	5	—	—	—	70	4	72	1	12	27	—	—	46	—	323
Letét	—	—	1	—	—	—	—	7	123	—	—	—	—	—	65	—	196
Összesen :	—	281	124	93	1	17	126	61	416	11	82	34	2	240	2950	—	4492

az is, ha megállapítom ezek rendjén, hogy Erdély az azonos kultúra jogán az anyaország szerves része volt a legsötétebb őskortól kezdve, s ha dák és római kutatásaim rendjén hozzájárulok a dákoromán kontinuitás kérdésének felszámolásához. A föld nem hazudik, a föld híven megőrizte mindama népek emlékeit, amelyek valamely pontján valamikor megtelepedtek, ott éltek s dolgoztak, és csakis e leletek mondják meg nekem a kétszerkettőt. És ki merné kétségbevonni, hogy szorosan a magyarságtudomány körébe vág az is, ha a máramarosmegyei Budescu-Mare román juhászatának román etimológiai szótár segítségével megfejtett szókincsével támasztom alá az erdélyi románság eredetéről vallott és hirdetett „dákoromán“ történeti felfogás tarthatatlanságát? Ezzel is a dákoromán kérdés felszámolását segítjük elő.

Kérve a tek. Választmányt, hogy jelentésemet tudomásul venni szíveskedjék, vagyok mély tisztelettel

Kolozsvár, 1944. január 2.

DR. ROSKA MÁRTON
egyetemi ny. r. tanár,
igazgató

Jelentés

az Ásvány- és Kőzettár 1943. évi állapotáról

A lefolyt 1943. évben meglehetősen léptekkel haladtak előre az Ásvány- és Kőzettár helyreállítási munkálatai. Legnagyobb részét megvalósítottuk az 1943. évi munkatervben kitűzött célokat. Befejeztük a nagy ásványrendszertani gyűjteményben az ásványok és kőzetek szétválasztását, az ásványok sorrendjének végleges megállapítását, az ásványok cédulázását és leltározását. Végefelé járnak a munkálatok a másik múzeumi teremben levő regionális ásványgyűjteménynél is, ahol különösen nagy rendetlenség volt. Teljesen össze-vissza volt az egész anyag hányva. Nemesak az erdélyi előfordulások neveit változtatták át, de az ásványok céduláit is összecszerelték a 22 év alatt. Sok ásványt kellett és kell még külön meghatározni. Ez amiatt is igen hosszas dolog, mert e tekintetben csakis sajátmagamra támaszkodhatom, pedig egyetemi teendőim is erősen lekötnek. Beleltároztuk az új regionális ásványgyűjtemény anyagát is, amelyet már csak az Intézet mikroszkopi folyosóján tudtam elhelyezni.

A helyreállítási, rendezési munkálatoknak igen nagy akadálya a két gyűjteményi helyiség és a mikroszkopi folyosó kicsiny volta. Ennek a következménye az, hogy még a legértékesebb ásványok közül is igen sokat csak az üveges szekrények alsó elzárt fiókjában tudtam elhelyezni. A nagyközönség részére való kiállítás, tehát a múzeum egyik főfeladatának a teljesítése majdnem lehetetlen a helyiségek szűk voltán kívül még azért is, mert a kiállítási szekrények nagy része egyáltalában nem megfelelő. Régi, ócska szekrények ezek, amelyeknek egyrésze a hagyomány szerint még a guberniumtól származik. A kiállításra mindenestre alkalmatlanok. A mai viszonyok között még gondolni sem lehet